

Jernalderbebyggelse ved Runesvinget syd for Svenstrup

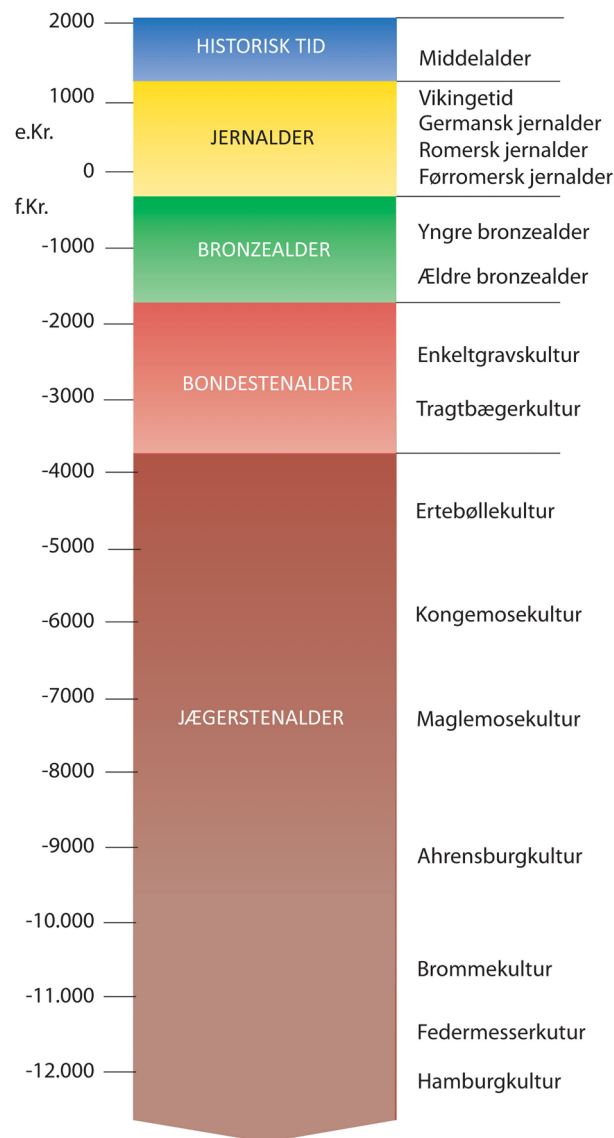
Arkæolog Peter Thomsen

Figur 1. Profil af grube A567

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	4
Sammenfatning og perspektivering	6
Hvis du vil vide mere	6

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets arkæologiske udgravningen ved Lyngbjerg Gårde i det sydlige Svenstrup i efteråret 2022. Under udgravningen undersøgte arkæologerne 12 treskibede langhuse fra yngre bronzealder eller førromersk jernalder og seks treskibede langhuse fra yngre romersk jernalder. Dertil blev der udgravet en mindre mængde stolpehuller, gruber og kogestensgruber.

Figur 2. Udgravningens placering i den sydlige udkant af Svenstrup.

Undersøgelsens baggrund

Da Huscompagniet ønskede at udstykke parcelhusgrunde på et 10,6 ha stort areal, udførte museet en forundersøgelse på det pågældende areal. Under forundersøgelsen blev det konstateret, at det blev nødvendigt at indstille fire fundområder til en egentlig arkæologisk udgravning. De fire fundområder havde et samlet areal på 9.592 m². Huscompagniet ønskede fundområderne udgravet og museet påbegyndte udgravningen i august 2022.

Lokalområdet i oldtiden

De fire fundområder er placeret på en langstrakt bakkekam i det sydlige Svenstrup. Bakkekammen er det nordligste højdepunkt af det landområde, der omkranses af Guldbækken og Østeråen mod øst, som i stenalderen var en decideret fjordarm.

Museet har i de seneste år udført en række udgravninger i den sydlige udkant af Svenstrup, hvor der er fundet spor fra næsten alle perioder af oldtiden. De ældste spor er fra bondestenalderen og består af en række spredte gruber og et stort langhus. Fra bronzealderen er der gravet enkelte spredte langhuse, og der findes flere gravhøje i området. Mod slutningen af bronzealderen sker der en stigning i små spredte langhuse, hvilket fortsætter ind i begyndelsen af jernalderen. Det er den slags bebyggelse, som bl.a. ses i de her beskrevne fundområder. I de sidste århundreder før år 0 begynder langhusene at klumpe sig sammen til egentlige landsbyer. Sådanne tidlige landsbyer findes ca. 500 m mod vest og 1300 m mod øst. Omkring år 200 spredes bebyggelsen igen ud i landskabet, bl.a. i fundområde 4. Fra omkring år 400 og et par hundrede år frem, er der ikke fundet bebyggelse i området, men ca. 1 km. mod øst dukker en vikingetidsbebyggelse op, hvorefter både Svenstrup og Godthåb opstår i middelalderen.

Arkæologisk udgravning

Bliver der ved forundersøgelsen af et areal fundet spor af fortidsminder, bliver disse områder indstillet til arkæologisk udgravning. Arkæologerne dokumenterer de sidste levn fra fortiden, inden de ødelægges eller forsvinder ved anlægsarbejdet. Det øverste jordlag - muldlaget - fjernes med gravemaskine. Alt hvad der ligger i muldlaget er rodet rundt af landmandens plov, og er derfor ku sjældent interessant for arkæologer.

Under muldlaget kommer den lysere undergrund til syne. Her har ploven ikke nået ned - sporene efter oldtiden ligger stadig uforstyrrede. I søgegrøfterne fremstår de forhistoriske anlæg som mørke pletter i den lyse undergrundsjord. De mørke pletter er der, hvor man har gravet huller i forhistorisk tid. Hullerne er blevet fyldt op med organisk materiale, trækulsholdig jord eller sten, og kaldes samlet for anlæg.

Anlæggene måles op med GPS og får et navn eller nummer, så man kan få en oversigt over sporene. Hvis stolperne ligger i et bestemt mønster, er de fx rester af et hus eller et hegn. For at være sikker på hvad de mørke pletter er, graves den ene halvdel væk. Herved fås et tværsnit gennem anlægget - en såkaldt profil. Profilen tegnes og beskrives. Tegningen opbevares, så man altid kan vende tilbage og se, hvordan netop dette anlæg så ud, også når selve anlægget for længst er gravet væk.

Ud fra profilen kan man se formen, bredden og dybden på det, der har været gravet ned. Man kan også være heldig at finde små tabte, udsmidte eller muligvis ofrede ting i hullerne, som kan være med til at tidsbestemme anlægget.

Efter undersøgelsen registreres fundene, og der udarbejdes en rapport, hvor der redegøres for, hvad der er fundet på området. Herefter frigives arealet normalt til anlægsarbejde.

Oldtidsmennesket har overvejende dyrket de omkringliggende arealer og haft græssende kvæg på engene omkring åerne. Området ligger også midt i hævevejens forløb mellem Aalborg og Viborg. Hævevejen er mest kendt siden middelalderen, men mange gravhøje og hulveje langs dens forløb tyder på, at den også eksisterede langt tilbage i oldtiden.

Undersøgelsens resultater

Figur 3. Oversigt over de fire udgravede fundområder.

Ved udgravningen blev der registreret spor efter 18 treskibede langhuse, 22 gruber, 12 kogestensgruber og 335 stolpehuller fordelt i fire fundområder. Anlæggene fordeler sig på to perioder, hhv. slutningen af bronzealderen til førromersk jernalder (Ca. 700-300 f.Kr.) og yngre romersk jernalder (ca. 250-400 e.Kr.).

Bebyggelsen fra slutningen af bronzealderen og førromersk jernalder findes i alle fire fundområder og består hovedsageligt af små treskibede langhuse med fire sæt tagbærende stolpehuller og indgange på begge langsider. Husene er kun bevaret i form af stolpehullerne til de tagbærende stolper og indgangsstolperne. Generelt er den bevarede del af husene mellem 7 og 14 meter langt, og medregner man en væg, har de oprindeligt været en smule længere. Et enkelt langhus fra denne periode adskiller sig dog fra de andre. Langhus K8 er bygget med seks sæt tagbærende stolpehuller, og det har bevaret rester af vægge, hvilket er en sjældenhed i Nordjylland i den periode. Dertil er resterne af en grebning bevaret, hvilket viser, at den østlige ende af huset blev brugt som stald.

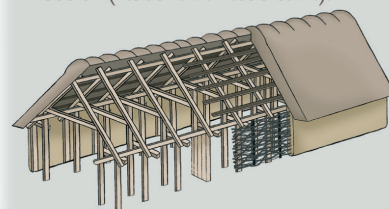
Bebyggelsen fra yngre romersk jernalder findes kun i fundområde 4 og består af seks langhuse. Husene udgør sandsynligvis to faser af den samme

Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

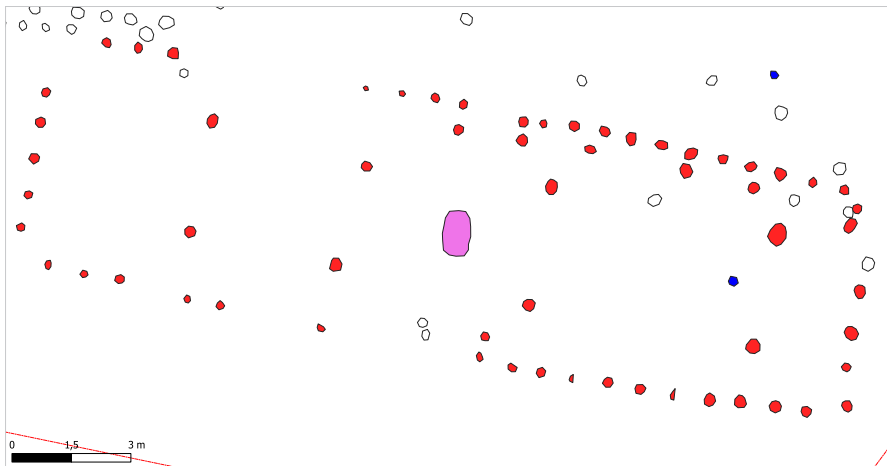
Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdsrum og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

gård, hvor hver fase har bestået af et stort hovedhus og to mindre udhuse. De to hovedhuse K14 og K15 har hhv. 7 og 11 sæt tagbærende stolpehuller og er hhv. 30 og 39 m. lange. Begge huse har ca. været 6 m brede, hvilket giver et areal på hhv. 180 og 234 m², hvilket er større end et gennemsnitligt moderne parcelhus.

De fire mindre udhuses bevaringsgrad varierer meget, men de har alle været mellem 15 og 24 m lange, og har formentligt fungeret som økonomi-bygninger til de to hovedhuse.

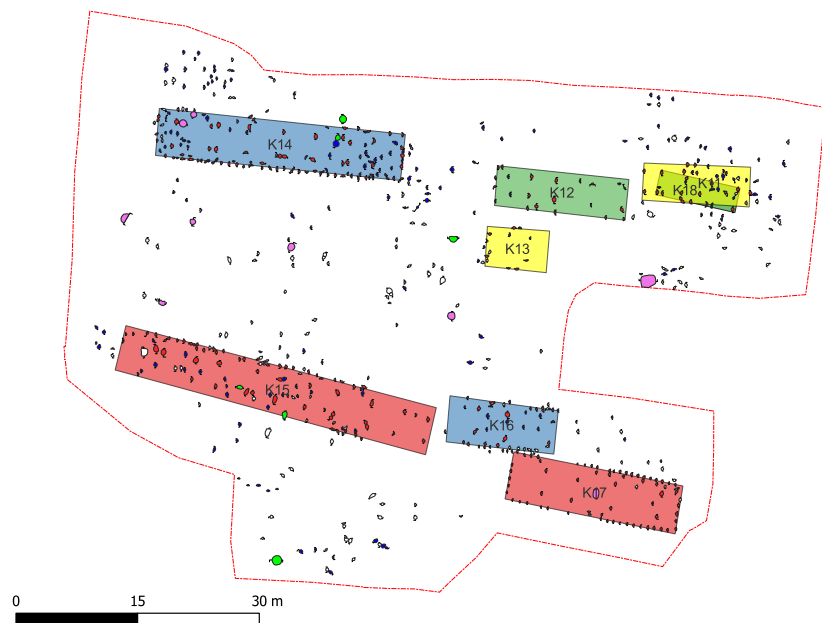
Figur 4. Det velbevarede udhus K17 markeret med rød. Det lille anlæg er en kogestengrube, som måske har fungeret som ildsted.

Ud fra husenes placering i forhold til hinanden er det muligt at inddеле dem i to gårdsenheder.

Inddelingen af husene i de to gårdsenheder ser ud som følgende:

Gårdsenhed 1: K14, K16 og enten K11 eller K12.

Gårdsenhed 2: K15, K17 og enten K11 eller K12.

Figur 5. Oversigt over faser og gårdsenheder i fundområdet 4.

Fase 1 (gul).

Fase 2: gårdsenhed 1 (blå), gårdsenhed 2 (rød) og udhuse, som kan høre til begge gårdsenheder (grøn). Huse fra tidligere perioder er markeret med gult.

Figur 6. Ornamenteret keramik fra yngre romersk jernalder.

På figur 5 er de to gårdsenheder vist med forskellige farver. Der dukkede meget få fund op under udgravningen. I forbindelse med den første periode af langhuse blev der fundet enkelte skår af uornamenteret dagligdagskeramik. Fra den senere periode blev der fundet endnu mindre keramik, men skårene herfra var derimod flot ornamenteret.

Sammenfatning og perspektivering

Udgravningen indgår i det større billede af udgravninger, som er lavet i det sydlige Svenstrup i de seneste år. Oldtidsbebyggelsen i området ser en udvikling fra spredte langhuse i bronzealderen og de første århundreder af jernalderen, hvorefter bebyggelsen koncentrerer sig i enkelte mere landsbylignende enheder i århundrederne omkring år 0. Derefter spredtes bebyggelsen igen ud i landskabet i spredte gårdsenheder ved slutningen af ældre romersk jernalder ca. år 250. Det er en del af denne spredte bebyggelse på begge sider af de tidlige landsbyer, som er udgravet her.

Ved at undersøge et større område, som her ved Svenstrup, kan man begynde at undersøge hvordan bebyggelsesstrukturen har udviklet sig, og hvordan oldtidsmennesket har i og af landskabet både lokalt og regionalt.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Jensen, Jørgen. 2003. *Danmarks Oldtid. Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr.* Gyldendal

Udgravningsdata

Lyngbjerg Gårde II

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7514
- Udgravningsperiode: 24. august til 21. oktober 2022
- Fund & Fortidsminder: 12.05.10 sb. 181, 182, 183 og 184.
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 21/06141.
- Bygherre: Huscompagniet.
- Undersøgt areal: 9.592 m²
- Deltagere i udgravningen:
 - Arkæolog Lærke Kjærsgaard Schartau
 - Arkæolog Ane-Sophie Bech
 - Arkæolog Charlotte Marie Brühe Jensen
 - Arkæolog Peter Thomsen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg